

УДК: 376-056.264:81-028.31

СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ В РОБОТІ ЛОГОПЕДА ПО ЗАКРІПЛЕННЮ ВИМОВИ ЗВУКА У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

О. П. ЧОРНА

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

У статті висвітлено досвід логопедичної роботи з поєднання інтерактивних прийомів навчання та комп'ютерних технологій для оптимізації закріплення вимови звука молодшими школярами.

В статье представлен опыт логопедической работы по совместному использованию интерактивных приёмов обучения и компьютерных технологий с целью оптимизации процесса закрепления навыков звукопроизношения младшими школьниками.

The experience of effective rise putting sound into younger pupils' speech, giving the lesson in accordance with the latest achievements in progressive pedagogical experience, regularity of educational process, integration are elucidated in this article.

Ключові слова: сучасний логопедичний урок, оптимізація логопедичної роботи, комп'ютерні технології.

Ключевые слова: современный логопедический урок, оптимизация логопедической работы, компьютерные технологии.

Keywords: modern speech therapy lesson, optimization of speech therapy work, computer technology.

Сучасний логопедичний урок відрізняється від традиційних тим, що на ньому органічно впроваджуються новітні технології навчання та сучасні наукові досягнення передового педагогічного досвіду. В основу сучасного логопедичного уроку покладено принципи особистісно-зорієнтованого навчання (за І. Бехом, У. Якиманською, В. Давидовим), що передбачають розвиток особистісних умінь учнів, зокрема умінь самостійно проводити спостереження над мовленням, узагальнювати мовленнєвий матеріал та робити висновки.

Досвід нашої логопедичної роботи (17 років педагогічного стажу, з них 3 роки науково-педагогічного) засвідчує актуальність проблеми введення звука в мовлення у роботі шкільного логопеда. На жаль, з різних причин більшість випадків логокорекції завершується етапом автоматизації звука, в той час, як закріплення вимови звука потребує тривалішого часу. Нерідко, не зважаючи на автоматизацію та диференціацію звуків, учні продовжують плутати звуки в мовленні, а інколи зовсім переходять на стару артикуляцію. Відповідно, введення звука в мовлення залишається певною мірою поза корекційним процесом.

Зазначимо, що методичних публікацій і дидактичних матеріалів у галузі логопедії стосовно введення звука в мовлення небагато. У зв'язку з цим проблему організації ефективної роботи молодших школярів під час логопедичних занять на етапі введення звука у мовлення можна вважати недостатньо вивченою.

Сукупність цих факторів призвела до невеличкої "методичної революції", коли, з одного боку,

логопеди призупиняють корекційну роботу, бо вже автоматизували звук, а учні, у силу стійкості старої артикуляції, ще не у змозі постійно використовувати нову артикуляцію. При цьому труднощі, які виникають і у логопедів, і в учнів, є об'єктивними: учитель-логопед стикається з потребою формувати в собі нове позитивне мислення, що дозволить перетворити процес навчання на кінцевому етапі логокорекції з обов'язку на захоплення; а учень відчуває труднощі у доведенні початого до кінця, а отже й не отримує достатнього задоволення від традиційного одноманітного навчання.

Тому, на нашу думку, інтенсифікація роботи логопеда з введення звука у мовлення є актуальною проблемою.

Виходячи з власного досвіду логопедичної роботи у загальноосвітній школі ми дійшли висновку, що сучасний урок повинен базуватись на предметній інтеграції, що передбачає реалізацію міжпредметних зв'язків. Тому ми вирішили дослідити, як зміст того чи іншого навчального предмета можна поєднати із змістом логопедичного уроку, не дублюючи основний урок, а доповнюючи його, щоб виробити єдину спрямованість у роботі з учнями, які мають вади мовлення [1, 2, 4].

Відомо, що важливим засобом удосконалення навчання учнів-логопатів у початкових класах є впровадження у навчально-коригувальний процес новітніх технологій навчання.

Упродовж останніх років ми працюємо над проблемою "Закріплення вимови звука у молодших школярів та введення звука в мовлення з використанням інтерактивних технологій навчання".

Суть проблеми, над якою ми працюємо, полягає в пошуках ефективних прийомів роботи по введенню звука у мовлення молодших школярів.

Актуальність нашого досвіду полягає в тому, що ми допомагаємо дитині усвідомити мету та завдання корекції порушень вимови. Для цього широко застосовуємо принцип розвиваючого навчання. Цей принцип у логопедії передбачає розвиток у дітей з вадами мовлення умінь здійснювати кінестетичний та слуховий самоконтроль, узагальнювати та робити висновки, розвивати інтерес до навчального матеріалу, мислити, розуміти суть речей, осмислювати поданий матеріал і вже на основі цього вміння знаходити потрібну інформацію, тлумачити її та застосовувати у конкретних умовах, формувати та відстоювати власні думки. Саме в цьому віці у дитини розвиваються навички вчитися, а процес навчання за словами Ш. О. Амонашвілі: "повинен приносити дитині радість життя".

Ми також визнаємо, що на вчителя-логопеда покладена відповідальність за уміння школярів-логопатів повністю оволодіти кінестетичним і слуховим самоконтролем, уміннями вільно вживати звук у будь-яких сполученнях у повсякденному спілкуванні, грамотно використовувати слова в усному та писемному мовленні. Це стосується і розуміння учнями значення слів, якими їм доводиться оперувати, і правильної вимови їх, зокрема наголошування, орфографічної зірності, і доречності словосполучення та слововживання.

Творча новизна нашого досвіду полягає у поєднанні творчого і традиційного підходів в навчально-корекційній роботі. Ми користуємося методиками, які формують творчу, мислячу особистість дитини, розвивають її самобутність і самоцінність, організовуємо емоційно-позитивну діяльність дітей на заняттях, розвиваємо в учнів стійкий інтерес до знань, потребу правильно і вільно вживати звук у будь-яких сполученнях у повсякденному спілкуванні.

Головним об'єктом у логопедичній роботі є учень з вадами мовлення. Тому і діяльність логопеда має бути спрямована на нього. Для цього ми урізноманітнюємо навчальний процес шляхом:

1. Постійного удосконалення власного професійного рівня, ознайомлення і впровадження у навчальний процес новітніх технологій;
2. Постійної підтримки інтересу учнів до логопедичних уроків;
3. Зосередження уваги не на помилках, а на успіхах і перемогах, навіть незначних;
4. Залучення батьків до співпраці;
5. Надання переваги урокам творчості, несподіванкам на заняттях;

6. Пам'ятаємо, що навчання як і виховання — доброзичлива, творча взаємодія вчителя-логопеда і учня.

Для подолання вад вимови в учнів потрібно не лише усунути наявні порушення звуковимови, а й запобігти проявам вторинних вад читання і письма, недорозвинення лексико-граматичної системи і, водночас, розвинути інтерес до вивчення української мови. Наш досвід показує, що завдяки використанню інтерактивних технологій навчання можна комплексно здійснювати таку логокорекцію.

Формування в учнів безпомилкового використання звуків мовлення у всіх ситуаціях спілкування потребує виконання учнями численних систематичних вправ. "Але якщо на даному етапі учень працюватиме тільки на спеціально підбраному матеріалі, то він не оволодіє операцією відбору, оскільки частота цього звука в спеціальних текстах перевищує нормальний розподіл, який спостерігається у повсякденному мовленні" [4].

Зупинимось детальніше на змісті та особливостях застосування інтерактивних та комп'ютерних технологій, які нами впроваджуються на логопедичних уроках на етапі введення звука у мовлення. Організація інтерактивного навчання здійснюється нами шляхом використання групової співпраці учнів, оскільки вона має переваги над іншими формами роботи, а саме:

- діти вчаться співробітництву (слухати, підтримувати розмову, досягати згоди, домовлятися);
- учні, які зараховані до логопедичної групи, стають друзями (підключаються один про одного, допомагають, довіряють);
- учні аналізують взаємозв'язки між явищами, шукають альтернативне вирішення проблемної ситуації: "Я думаю, що ...", "Це має бути інакше, бо ...", "Потрібно вимовити так, щоб ... " [3].

Нами використовуються такі форми роботи:

- 1) індивідуальні завдання (картки, схеми, тести, слайди, фонограми); Наприклад: слайд комп'ютерної презентації.

Хорове читання тексту, визначення ролей, читання в ролях, самоконтролюючи вимову звука [r].

■ ЯКА СТЕЖКА НАЙКРАЩА?

Засперечалися дітки, яка стежка найкраща.

- - До крамнички, бо там є цукерки.
- - Ні, до школи, бо там є дітки.
- - Ні, до річки, бо там можна скупатися.
- - Ні, в садок, бо там є груші, яблука.
- - Ні-і, в поле, бо там просторо...

Аж тут приспіла мама. Дітки й питають, яка стежка найкраща?

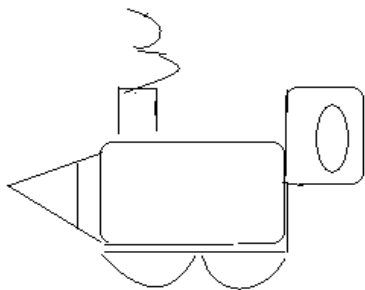
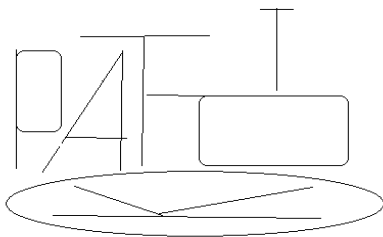
- - Додому, дітки. До рідної хати.

2) робота в парах ("Обличчя до обличчя", "Один-удвох-усі разом");

3) інтерактивні ігри: "Рольова гра", "Слуховий диктант" з елементами тестування, "Доміно антонімів", "Слова-символи", "Хто швидше запам'ятає?", "Розумники", "Країна міркувань" та багато інших;

4) використання стратегій, які значною мірою стимулюють розвиток інтелектуально-творчих здібностей дітей-логопатів. Зокрема, літературні ігри, кросворди, акровірші, шаради, анаграми, вікторини, творчі завдання.

Приклад фрагменту уроку: *Робота з ізографами*. Учням пропонують комп'ютерні слайди, на яких потрібно знайти букви на малюнку, скласти слово, прочитати, співвіднести з малюнком.

5) різноманітні нестандартні форми уроків: урок-діалог, урок-змагання, урок-казка, урок-подорож, урок-КВК, урок-вікторина, урок-свято та інші;

6) впровадження профілактики порушення зору: "Зарядка для очей", "Письмо носом", "Пальмінг", а також пальчикова гімнастика, матеріал для якої добирається відповідно до теми уроку. Наприклад: слайд комп'ютерної презентації.

ПРАПОРЦІ (пальчикова гімнастика)

■ Я тримаю у руці
■ Кольорові прапорці.

У роботі на уроках ми використовуємо диференційований індивідуально-особистісний підхід до

учнів, завдяки чому форми і методи навчання пристосовуємо до здібностей кожного вихованця, що сприяє їхньому розвитку. Від цього залежить кількість питань та відповідей на картці (слайді) та їх зміст. Завдання може виконуватися у парах, в командах та оцінюватися не тільки педагогом, але і самими учнями.

Добираючи завдання до уроку, завжди пам'ятаємо про те, що вони мають бути цікавими, різноманітними, посилюючими. Під час уроку часто допускаємо пряме спілкування між дітьми, дозволяємо перемовлятися, підходити один до одного, обмінюватися думками, що сприяє розвитку самоповаги, формує почуття особистої гідності.

Застосовані нами оновлення та освітні інновації в процесі логокорекції сприяли розвитку в учнів комунікативних здібностей, розвитку особистого творчого потенціалу. За підсумками експериментального корекційного періоду з листопада 2009 року по березень 2010 навчальних років першокласники, зараховані на логопедичний пункт, показали наступні результати:

	Завдання	Листопад 2009р.	Березень 2010р.
1	Розвиток слухової уваги	68%	87,5%
2	Виділення місця звука [P] в слові; Звуко-буквенний аналіз	48%	70,8%
3	Словниковий запас	34%	58,5%
4	Розвиток чіткої дикції на основі тренування артикуляційного апарату; Введення звука у зв'язне мовлення	56%	83%
5	Розвиток зв'язного мовлення	58%	78,5%
6	Написання слів з буквою P під диктовку	43%	69%
7	Переказ прочитаного з правильною вимовою слів із звуком [P]	38%	59%

Ми спостерігали позитивну динаміку в наступних умінях учнів:

- слухати звук [P] на початку і в кінці слова, серед інших звуків, складів;
- виділяти у слові перший і останній приголосний звук [P], який правильно вимовляється;
- визначати послідовність звуків у слові, який по порядку, за яким або перед яким звуком стоїть;

- у збагаченні словникового запасу словами зі звуком [Р], у правильному написанні слів під диктовку та у введенні звука у зв'язне мовлення ;
- у правильному, усвідомленому читанні тексту вголос цілими словами;
- в усвідомленні того, про кого і про що прочитано у творі;

Отже, логопедичну роботу над введенням звука у мовлення доцільно організовувати таким чином, щоб поєднувались елементи педагогічних інновацій з найефективнішими прийомами традиційної логопедичної роботи.

Неодмінною умовою ефективного засвоєння учнями навичок використання звука є постійна, гнучка робота над звуком, яка реалізується у системі уроків. Міцність засвоєння правильної артикуляції та правопису слів із звуком досягається шляхом частого вживання їх у різних завданнях і вправах. Поєднання різноманітних форм і методів роботи на логопедичних уроках під час опрацювання словникових слів є важливим засобом стимулювання активної пізнавальної діяльності молодших школярів, формування і закріплення у них інтелектуальних умінь, підвищення їх успішності з української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богомолова А. И. Нарушение произношения у детей: пособие для логопедов. — М.: Просвещение, 1979. — 208 с.
2. Гегелия Н. А. Исправление недостатков произношения у школьников и взрослых: пособие Фонетика и фонематика для логопедов. — М.: ВЛАДОС, 2001. — 239 с.
3. Паламарчук В., Рудаківська С. Від творчої особистості до нових технологій навчання // Рідна школа. — 1998. — № 2. — С. 52–62.
4. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей : навчально-методичний посібник. — Київ: Освіта, 1992. — 176 с.
5. Шеремет М. К. Логопедична робота при дислалії: методичні рекомендації для студ. спец. "Дефектологія. Логопедія. — Київ: НПУ, 2004. — 47 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ:

Базима Наталія Валентинівна — аспірант, викладач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Бегас Людмила Дмитрівна — аспірант кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, викладач кафедри корекційної педагогіки та психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Боряк Оксана Володимирівна — аспірант кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, викладач кафедри корекційної педагогіки і спеціальної психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Жонопляста Світлана Юрійвна — доктор педагогічних наук, професор кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Козинець Олександр Володимирович — викладач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Кравчук Людмила Степанівна — заступник завідувача кафедри фізичної реабілітації Хмельницького інституту соціальних технологій

Кривцова Ольга Яківна — викладач кафедри логопедії Інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Мілевська Олена Павлівна — старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Мозгова Галина Петрівна — доктор психологічних наук, професор кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Пінчук Юлія Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ромась Олена Юрійвна — викладач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ряшенцева Дар'я Максимівна — студентка 4 курсу кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Сіра Інна Вікторівна — логопед навчально-виховного комплексу "Умка"

Шарасун Валентина Володимирівна — доктор педагогічних наук, професор кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, головний науковий співробітник лабораторії діагностики і психічного розвитку Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Шкач Оксана Михайлівна — асистент кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету

Чередніченко Наталія Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Чорна Оксана Петрівна — асистент кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Шеремет Марія Купріянівна — доктор педагогічних наук, професор, Перший заступник директора з наукової роботи, завідувач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Яковенко Анна Олександрівна — магістр кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова